

Mediatisering og implisitt normativitet i innvandringsforskningen

Mediatization and implicit normativity in the study of immigration

Kjersti Thorbjørnsrud

Forsker II, Institutt for samfunnsforskning

kjersti.thorbjornsrud@samfunnsforskning.no

Min første tanke da jeg først hørte om Mette Anderssons prosjekt, var: så bra! Å belyse innvandringsforskeres erfaring med medier, formidling og offentlig debatt, var åpenbart et både viktig og interessant prosjekt. Som de fleste andre som har drevet forskningsformidling på dette feltet, hadde jeg hatt mine runder med uro og høye skuldre. Jeg var dessuten kanskje ekstra opptatt av temaet fordi jeg kom inn litt fra sidelinjen i dette forskningsfeltet for noen år siden. Mitt forskningsfokus var nettopp *medienes dekning av innvandring*; hva som var typiske rammer, formater og narrativer; hvordan mediekanalen ble brukt av aktører som ønsker å påvirke opinion og innvandringspolitikk, men også hvilken rolle globale medier spilte for asylsøkere som ønsket å emigrere til Europa – og for de som ble returnert til sitt opprinnelsesland. Dette forskningsprosjektet brakte meg til veldig forskjellige deler av migrasjonsfeltet – fra flue på veggen i Justisdepartementets kommunikasjonsavdeling (Figenschou & Thorbjørnsrud, 2015) til irakisk Kurdistan, der returnerte asylsøkere fortalte historier om drømmen om Europa som brast, om bitre erfaringer i dekning på kryss og tvers i Europa og om nitraste opphold på asylmottak (Thorbjørnsrud, Gran, Salih & Aziz, 2012). Jeg nevner spennet i prosjektet fordi det ga ulike perspektiver og erfaringer som Mette Andersson beskriver som viktige for hvordan man velger å formidle sin kunnskap. Det handler – slik hun beskriver det – både om hvilke metoder man bruker der kvantitative metoder gir større avstand til forskningsobjektet, og dermed mindre forsiktighet med å rapportere fritt til mediene, og det handler om fokus: Om man driver oppdragsforskning der statlige interesser former problemstillingene, eller om man forsker ut ifra «migrantens perspektiv» som Andersson kaller det.

Jeg fikk altså min dose mediesjokk, til tross for at jeg jo i utgangspunktet følte meg både godt skolert og forberedt, medieforsker som jeg var. Etter de første oppslagene uten sitatsjekk, lærte jeg en lekse. Det er en viktig verdi i seg selv at Mette Andersson dokumenterer hvor allmenne slike medieerfaringer er blant migrasjonsforskere, og hvor preget feltet

er av en form for *mediatisering*: Svært mange forskere har en varhet og en oppmerksomhet mot mediene som vitner om både skjellsettende erfaringer og en konstant mobilisering: Når man sammenfatter forskningsfunn og uttaler seg til mediene, gjør man det med forestilte medieoppslag, bestemte vinklinger og publikumsreaksjoner i bakhodet. Med Anderssons begrep har denne forforståelsen blitt en del av det *disiplinære ubevisste* for migrasjonsforskere. Hennes intervjuundersøkelse viser også hvordan følelsen av maktesløshet over en kommunikasjon som løper løpsk er vanlig – for noen med et påfølgende ønske om å trekke seg tilbake og vekk fra mediene, særlig når beskyldninger om at man ikke er forskerbetegnelsen verdig, men snarere er å betrakte som vekselvis naiv og lettlurt eller en politisk aktør i forkledning kommer.

Der mine erfaringer med mediene er representative for mange forskeres opplevelser på mange vis, er de imidlertid kanskje avvikende på andre områder. Med et forskningsprosjekt som utforsket både avsender og mottager, både de mektige og avmektige, i Norge og i et sentralt opphavsland for asylsøkere, formidlet jeg uunngåelig resultater fra mange ulike perspektiver. Jeg opplevde å havne på lista over landsforrædere og i skarpe ordelag bli beskyldt for å ville åpne grensene for kriminelle asylsøkere, da jeg formidlet hvordan mine informanter forstod sin situasjon. Men jeg ble også kritisert av forskerkolleger for å velge å formidle videre det unisone budskapet fra hjemvendte asylsøkere om at ja visst, vi snakket ikke sant om hvor vi kom fra og hva som truet oss – selvsagt gjorde vi det – det var den eneste muligheten vi hadde til å slippe inn i et stengt Europa. Og en hel artikkel i *Samtiden* var viet det høyst tvilsomme i å formidle funn på en konferanse i regi av Justisdepartementet – det var å støtte opp om den umenneskelige asylpolitikken til den daværende regjeringen, og det var ensbetydende med å være «i lomma på statssekretær Lønset» (at NOAS, Norsk organisasjon for asylsøkere hadde innlegg på samme konferanse og var med på å planlegge konferansen, ble ikke nevnt) (Kjelsberg, 2013).

Grunnen til at jeg trekker fram disse helt forskjellige formene for kritikk, er at dette er erfaringer som knytter an til deler av Anderssons analyser som jeg mener kunne gått dypere. Hun avslutter boka med å trekke opp et begrep som definerende for innvandringsdebatten: Hun kaller den et *magnetisk felt*, der persepsjonen av forskningsbidrag uavvendelig drar dem mot en av polene – det vil si at de lades med politiske motiver og plasseres i et todimensjonalt rom definert ved om man er «for» eller «mot» innvandring. Dette er en god og dekkende metafor. Men Andersson lykkes ikke i, eller prøver kanskje ikke, å lodde betydningen for den enkelte forsker av å dras mot henholdsvis den ene eller andre polen. Boka får heller ikke tydelig fram hvordan tyngdepunktet i den interne fagdebatten har endret seg over tid, eller hva det innebærer å angripes fra sine egne versus å møte kritikk fra folk langt utenfor forskningen og langt bortenfor det som regnes som legitime standpunkter.

Andersson beskriver slik en periode på 90-tallet og starten av 2000-tallet som preget av kamper internt i innvandringsforskningen, der beskyldningene var harde og der kampen stod om man var på statens eller migrantens side, om man bidro til å dekke over problematiske sider ved migrasjon og minoritetskultur eller om man tvert imot var altfor problemorientert og dermed selv bidro til stigmatisering. Her mener jeg for det første at Andersson kunne vært tydeligere. Forskere ble offentlig uthengt som rasister av kolleger. Det er en skamfleck for migrasjonsforskningen, og dette er hendelser som fortjener et oppgjør, ikke

å bli beskrevet som en skitten, men jevnbyrdig kamp mellom to parter. Dernest ville Anderssons analyser blitt mye mer fyllestgjørende om hun tydeligere beskrev den skiftende dominansen over tid til ulike fløyer, for så å vise hvordan de ble utfordret av både endrede migrasjonsmønstre og en endret offentlig debatt – lenge etter at den intense interne fagdebatten hadde lagt seg.

Jeg erfarte at forskningsfeltet, da jeg kom i kontakt med det fra 2010 og utover, stadig var preget av en doxa der det såkalte migrantperspektivet hadde den moralske autoriteten. Det meste av den litteraturen jeg leste var implisitt preget av det – også, eller kanskje ikke minst, analysene av mediernes dekning av irregulær migrasjon og minoriteter. Såpass sterkt at enkelte studier fant stereotyper og marginalisering, nesten uansett vinkling og fokus i mediene.

Etter hvert endret den offentlige debatten om innvandring seg kraftig, og migrasjonsforskere kom i en stadig mer krevende situasjon, der det nå handlet om at man var på *feil side* når man var på migrantens side, dét får boka godt fram. Men Anderssons analyse hadde tjent på å få fram et skille jeg mener er viktig her: Kritikkk rammer ulikt avhengig av hvor den kommer fra. Å bli kritisert av sine egne, det forskning på gruppedynamikker kaller *peers* eller på norsk *likemenn*, er noe helt annet enn å bli angrepet utenfra, fra bevegelser eller aktører man tar sterk avstand fra i utgangspunktet. Slik sett var det ingen tvil hos meg om hvilken pol det gjorde vondt å bli dratt mot eller assosiert med, da jeg formidlet mine resultater rundt 2012 og 13. Jeg brød meg personlig fint lite om at en eller annen sint mann sendte meg mailer eller skrev kommentarer under kronikkene mine om at jeg bidro til å åpne grensene for kriminelle. De var jo ikke «mine». Derimot gjorde artikkelen i *Samtiden* vondt. Det gjorde også antydninger fra kolleger om at man ikke burde formidle asylsøkeres erfaringer slik jeg gjorde. La meg tilføye: Det er riktig – og også viktig – slik Andersson påpeker, at forskere som kommer nær inn på sårbare informanter er varsomme. Forskningsetikken krever at man ikke skal skade, at ens forskning ikke skal gjøre situasjonen for de man får informasjon fra vanskeligere. Jeg gikk således mange runder og tenkte grundig over både hvordan og hva jeg skulle fortelle om «mine» asylsøkeres erfaringer.¹ Men selv om man står støtt i egne valg, er det likevel svært ubehagelig når forskere eller tilgrensende miljøer innen kulturliv og journalistikk mistror ens motiver og ens integritet. Mot den bakgrunnen savner jeg noen viktige distinksjoner i boka til Andersson. Hvilken rolle og hvilken effekt får ulike former for kritikkk og angrep, fra ulike avsendere? Og når rammer beskyldninger om sviktende moral eller integritet hardest?

Andersson viser med rette til at klimaet har blitt tøffere i innvandringsdebatten. Mer ekstreme grupper av innvandringsmotstandere har preget debatten i de siste årene. Hovedtyngden i debatten har flyttet seg, slik at det som ikke kunne sies for ti eller femten år siden nå har blitt mainstream. Jeg kjøper analysen til Andersson langt på vei her. Debatten er krevende, og man blir lettere enn før plassert ved den «snille» polen med sterkt negativt fortegn: Det vil si, man beskyldes for naivitet, udugelighet eller politisk aktivisme. Men Andersson lykkes ikke like godt i å fange opp endringene som gradvis har skjedd internt i forskningsfeltet selv, og hun får ikke fram at de lenge var preget av én dominant side som

1. Informasjonen var kjent for norske innvandringsmyndigheter, og ingen asylsøkere fikk endret sine sjanser for å oppnå asyl. Å formidle asylsøkeres forståelse av sannhet og løgn, der budskapet fra norske myndigheter med rette kunne oppfattes som tvetydig, var også maktpåliggende.

definerte det tatt-for-gitte – eller det disiplinære ubevisste – lenge etter at de åpne kampene var over. Og da var det risikoen for å bli plassert ved den «slemme» eller «streng» polen, som en som bidro til stigmatisering av minoriteter det handlet om.

Dét sagt; *Kampen om vitenskapeligheten* er et viktig og ambisiøst nybrottsarbeid. Boka gir grunnlaget for både deling av erfaringer og konstruktive fagdebatter – som jeg håper beveger seg langt forbi inndelingen «for eller mot migranten».

REFERANSER

- Figenschou, T. U. & Thorbjørnsrud, K. (2015). Backstage media-political elite negotiations: The failure and success of a government pitch. *International Journal of Communication*, 9(19), 1942–1965.
- Kjelsberg, J. (2013). Når papirløse får ansikt. *Samtiden*, 1, 4–25.
- Thorbjørnsrud, K., Gran, E., Salih, M. A. & Aziz, S. (2012). *Viewed from the Other Side: Media Coverage and Personal Tales of Migration in Iraqi Kurdistan*. IMK-Report. Department of Media and Communication, University of Oslo.